

Suunnittelu on toivon järjestämistä

– John Forester haastattelussa

Cornellin yliopiston yhdyskuntasuunnittelun professori ja kommunikatiivisen suunnittelun tutkija John Forester vieraili Otaniemessä Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen (YTK) kutsusta kesäkuussa 2004. Forester luennoi kommunikatiivisesta suunnittelusta ja opetti jatko-opiskelijoiden kirjoituskurssilla. Haastattelu tehtiin 19.6. ravintola Elitessä. Illan kuluessa kävi ilmi, että vaikka haastattelut ovat keskeinen osa Foresterin tutkijantyötä, häntä ei ole aiemmin haastateltu. Tämä Yhdyskuntasuunnittelun haastattelu on siis ensimmäinen laatuaan.

Mervi Ilmonen
Lasse Peltonen

KONEINSINÖÖRISTÄ SUUNNITTELUN TUTKIJAKSI

MERVI ILMONEN: Miten sinusta tuli John Forester? Huomasin CV:stäsi, että alun perin opiskelit konetekniikkaa. Miten konetekniikasta siirrytään yhdyskuntasuunnittelun tutkimukseen?

JF: Opiskelin Kalifornian yliopistossa Berkeleyssä ensin insinööriksi, koska olin hyvä matematiikassa enkä kovinkaan hyvä äidinkieleessä. Jos minulle olisi silloin sanottu, että kirjoitan vielä kirjan, olisin nauranut. Osallistuin Berkeleyssä innokkaasti järjestötoimintaan, jossa opiskelijat tekivät yhdyskuntatyötä San Franciscon itäisen lahden alueella. Kiinnostuin yhä enemmän sosiaalisista kysymyksistä ja olin yhä tyytymättömämpi insinööriopintoihin, sillä en halunnut työskennellä asevoimien palveluksessa.

Perheeni oli paennut Wienistä, koska he olivat juutalaisia. He olivat tulleet Yhdysvaltoihin enkä aikonut kuluttaa elämäni pommien tekemiseen, joten etsin tapaa yhdistää insinööriopinnot ja sosiaaliset kysymykset. Kokeilin biotekniikkaa ja teinkin opiskelijana pienen projektin keinosydämistä. Tein diplomityön ja valmistuin. Pitäydin edelleen insinööriopinnoissa, silmien lämpötiloissa, mutta sitten tapasin erään politiikan tutkijan, joka oli saanut apurahan lyhytkiitokoneiden teknologian arviointia varten. Minusta tuli insinöörityöväkän edustaja tutkimusryhmään, jossa oli mukana taloustieteen, politiikan tutkimuksen ja yhdyskuntasuunnittelun jatko-opiskelija. Tein töitä tässä projektissa lopulta kaksi vuotta puolipäiväisesti. Ja mitä enemmän sain selville suunnittelun jatko-opiskelijalta siitä, mitä suunnittelu on, sitä enemmän tuumin, että hei, tässä on tapa yhdistää yliopiston resurssit, oppineisuus ja tutkimus kiperiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin.

M: Milloin tämä oli, 1970-luvun loppupuolella?

JF: 1970-luvun alussa. Olin jo valmistunut insinööriksi, kun hain yhdyskuntasuunnittelun osastolle. Siellä pääsin ryhmään, jossa oli erinomaisia tohtoriopiskelijoita, jotka olivat hyvin kiinnostuneita politiikan teoriasta ja yhteiskuntateorioista sekä suunnitteluun liittyvistä arvioinnin ja etiikan kysymyksistä. Berkeley oli tuohon aikaan täysin epäjärjestyksessä. Siellä oli suuret vapaudet joko tehdä hyviä juttuja tai joutua hukateille ja minulle kävi sekä että, sanoisin.

Minua kiinnosti alusta lähtien kysymys siitä, miksi kukaan luottaisi suunnittelijaan. Oliko suunnittelussa kysymys tiedosta vai oliko se ideologiaa vai oliko siinä jotain, joka oli jollain tavalla objektiivista eikä vain subjektiivista ideologiaa? Tämä johdatti minut tutkimaan valtaa ja todellisuuden sosiaalista konstruointumista ja erilaisia maailmankatsomuksia.

KYSYMYSTEN JA VASTAUSTEN POLITIIKKAA

JF: Niin opiskelin yhteiskuntatieteiden tieteenfilosofiaa ja kiinnostuin kriittisestä teoriasta ja Habermasin teksteistä. Siihen aikaan hän oli jo kehittämässä ideologian analyysin teoriaa, jossa ideologia ilmaistaan kommunikaatiossa käytännöllisinä väitteinä. Mitä sanotaan ja mitä ei sanota, ja miten sanotaan ja mitä jätetään pois. Se tarjosi teoreettisen viitekehyksen Paulo Freiren kirjaan *Pedagogy of the Oppressed*, joka on hämmästyttävä ja ihmeellinen kirja. Freire kertoo kirjassa lukutaidon opetuksesta Brasiliassa, jossa hän käytti opetuksessa dialogista menetelmää pyytäen lukutaidottomia lukemaan sanat: ”Kuka omistaa maan”. Hänen menetelmässään oli yksi osa sokraattista dialogia, yksi osa juutalais-kristillistä toivon humanismia ja mahdollisuutta muuttaa maailma, ja yksi osa Marxia: ”kuka omistaa maan?” Tämä oli minusta kiehtovaa.

MI: Se oli siis hyvin vaikutusvaltainen kirja...

JF: Freire kyseenalaisti kasvatuksen talletusmallin eli sen, että asiantuntijat sijoittivat ajatuksia ihmisten päähän – esimerkiksi niin, että suunnittelijalla on kaikki tieto ja hän laittaa sitä ihmisten päähän. Freire kehitti toista strategiaa, jota hän kutsui ongelman esittämiseksi, kuten kuka omistaa maan? Mitä voimme tehdä kaupungille? Mitä voimme tehdä asuinalueelle? Tuo tapa avaa kysymyksen, sarjan mahdollisuuksia ja pyytää dialogiin – mutta kyseessä on poliittinen dialogi. Ja minulle selvisi, että Habermas teki teknisesti ja teoreettisesti työn, jota tarvitaan sen ymmärtämisessä, mitä Freire teki kasvatuksen poliittisella mallilla. Joten halusin väitöskirjassani tutkia kysymyksiä, joita suunnittelijat kysyivät, ymmärtääkseni habermasilaisittain ja freireläisittäin, mikä oli suunnittelijoiden kysymysten politiikka; mitä he kysyivät ja mitä he eivät kysyneet.

Menin San Franciscon kaupunkisuunnitteluvirastoon ja kerroin ympäristötoimistoa johtavalle naiselle, että haluaisin olla läsnä suunnittelijoiden arviointitilaisuuksissa. Hän sanoi: ”hienoa, tule tiistaiaamuna kaavoituspäällikön vetämään kokoukseen”. (...) Seuraavan puolentoista vuoden ajan kävin joka tiistai heidän kokouksissaan. Se oli todella kiinnostavaa, koska he tutkivat suunnitteluprojekteja: tarvitaanko lisää analyysia ja selvityksiä, vai voidaanko ne hyväksyä ja sellaista. Seurasin, miten he tutkivat projekteja, mitä he kysyivät ja mitä eivät kysyneet. Näin päädyin väitöskirjassani käsittelemään kysymyksiä ja vastauksia. Väitteeni oli, että kysymyksen ja vastauksen suhde vastasi analyysin ja suunnitelman suhdetta. Kysymyksen kysyminen esittää analyyttisen ongelman. Vastaus, jonka kysymys kutsuu esiin, sisältää suunnitelman muodon, tämä on sulkemisen ele. Yritin kirjoittaa tästä, ja siitä oli hyvin vaikea kirjoittaa, koska minulla ei ollut mitään käsitystä siitä, miten yhdistäisin tämän kaiken – laatikollisen tiistaipalaverien muistiinpanoja ja Habermasin.

Aivan työni loppuvaiheessa minut kutsuttiin pitämään vierailuluento erään professorin sijaan, joka ei voinut pitää sitä itse. Kun valmistelin luentoa, oivalsin – ahaa, tätä siis Habermas varsinaisesti yrittää: kytkeä kommunikaation laajemmat mallit ja rakenteet päivittäisiin kysymyksiin, joita kysytään ja joita ei kysytä. Kirjoitin väitöskirjani kaksi viimeistä lukua ja oivalsin, miten Habermas sopi arkisten käytäntöjen tarkasteluun. Huomasin ensimmäistä kertaa, miten kriittisen teorian puheanalyysia saattoi käyttää suunnittelijoiden toiminnan mikropolitikan analysointiin.

Wittgensteinilla on sanonta, jonka mukaan kiipeät ensin tikapuut ylös, heität sitten tikapuut menemään, olet ylhäällä ja voit kävellä. Tämä oli kokemukseni väitöskirjan tekemisestä. Väitöskirja oli kauhea, mutta sen saattaminen päätökseen auttoi minua näkemään, miten paljon työtä oli tehtävänä. Joten ryhdyin työskentelemään varsinaisen kiinnostuksen kohteeni, suunnittelijoiden päivittäisen työn parissa: mitä informaatiota he keräsivät, mitä he eivät keränneet, kenet he ottavat mukaan, kenelle he

soittavat, kenelle he eivät soita, miten he järjestivät kokouksen... Sillä näissä pienissä mikropoliittisissa päätöksissä, joita suunnittelijat tekevät, he määrittelevät mitä muut ihmiset saavat selville, mitä ihmiset tietävät, mihin muut ihmiset luottavat, mihin he eivät luota... He määrittelevät keskustelun asialistan.

Myös Stephen Lukesin analyysi vallasta päätöksinä, tavoiteohjelmina tai tarpeiden muodostajana auttoi minua tavattomasti. Liitin sen Habermasin teksteihin ja näin syntyi *Planning in the Face of Power* vuonna 1989. Kirjassa ei mainita Habermasia kertaakaan ja luulen, että juuri siitä johtuu sen kohtuullinen menestys yhdyskuntasuunnittelun oppikirjana; tekstiä voi lukea kompastumatta ammattislangiin. Mutta jos lukee alaviitteet, löytää tekstin linkit teoreettiseen kirjallisuuteen.

SUUNNITTELU TARINOINA

Samoihin aikoihin, kun julkaisin *Planning in the Face of Powerin*, olin työskennellyt osastomme hyvin kuuluisan jatko-opiskelijan, Norman Krumholzin kanssa. Hän toimi Clevelandin kaupunkisuunnittelupäällikkönä 10 vuoden ajan, hyvin edistyksellinen. Olin tavannut hänet ensimmäistä kertaa konferenssissa, jossa hänet esiteltiin yhdyskuntasuunnittelijoiden ”ammattikunnan omatuntona”. Tähän hän vastasi, että ”jos minä olen ammattikunnan omatunto, se on surullinen kommentti ammattikunnasta, koska yritän vain huolehtia eriarvoisuuden ja uudelleenjaon kysymyksistä, joista kaikkien suunnittelijoiden tulisi huolehtia”. Vuosia myöhemmin, kun ihmiset pyysivät häntä kirjoittamaan työstään Clevelandissa, hän otti yhteyttä minuun ja sanoi, että auttaisitko minua kasaamaan tämän kirjan ja sanoin ei, ei, ainakin kaksi vuotta ei, se on sinun kirjasi. Sitten eräänä päivänä söimme pizzaa Bostonissa (olin sapattivapaalla) ja hän sanoi: ”Joka kerta kun alan kirjoittaa Clevelandista, näen vain Clevelandin. En näe muita paikkoja, joten kuka olisi kiinnostunut tarinastani?” Silloin oivalsin, että joka kerta kun minä kirjoitan suunnittelusta, kirjoitan kaikenlaisista erilaisista paikoista ja yleistän liikaa. Niin huomasin siinä tapaamisessa aterian aikana, että ehkäpä me sovimme yhteen: hän kirjoittaa Clevelandista ja minä kirjoitan yleisemmistä esimerkeistä.

Teimme töitä yhdessä kolme vuotta ja julkaisimme kirjan *Making Equity Planning Work* 1990. Se on erinomainen – vaikka itse sanonkin. Olen käyttänyt sitä opiskelijoiden kanssa monta vuotta. He pitävät siitä, koska Norman kertoo tarinoita, tusinoittain tapauksia erittäin tarkasti, työstään kaupunginjohtajan kanssa – eikä puhu vain tasa-arvosta, vaan kaikenlaisista tavoista työskennellä järjestelmän sisällä. Minä kirjoitin kirjan kolme viimeistä lukua, kahdentoista hänen kirjoittamansa luvun jälkeen, yleisemmistä opetuksista. Se oli jo johdattanut minut takaisin suunnittelijoiden kertomusten pariin.

Samaan aikaan, noin 1989, sain Cornellista pienen apurahan, tuodakseni valmistuneiden opiskelijoidemme tarinoita takaisin perusopiskelijoille. Halusin kertoa

opiskelijalle: ”tässä paperissa kerrotaan siitä työstä, jota sinun tuolissasi kymmenen vuotta sitten istunut henkilö tekee.” Palkkasin yhdyskuntasuunnittelun opiskelijan, joka oli aiemmin työskennellyt journalistina. Hän haastatteli liikennesuunnittelijaa New Yorkissa ja kirjoitti siitä kolme ja puoli sivua tosi latteaa tekstiä. Annoin hänelle Studs Terkelin kirjan, joka käsitteli oraalista historiaa ja sanoin: ”Linda, ota nauhurisi uudelleen esille ja pura tarina niin, että kättilöit sen esiin, kerro se hänen sanoillaan ja poista itsesi tarinasta. Näin se, mitä annan opiskelijoilleni, toimii avaimena liikennesuunnittelijan tarinaan hänen kertomanaan”.

Vein jutun kurssille ja kysyin, mitä opiskelijat ajattelivat siitä. Marjorie Shapiro nosti kätensä ja sanoi: ”Nyt tiedän mitä kerron äidilleni, kun hän kysyy mitä suunnittelijat tekevät”. Se oli huikea lausunto, sillä tuo kysymys ahdistaa monia tällä alalla. Ja poika hänen vieressään, Shawn Murphy muistaakseni, sanoi: ”Tämä on käytännöllisintä mitä olen lukenut kolmeen vuoteen tässä ohjelmassa”.

En tiennyt, olisiko pitänyt itkeä vai nauraa. Olin luetuttanut opiskelijoilla hienon kirjan taloudellisesta kehityksestä ja neuvottelua käsittelevän kirjan *Getting to Yes*, eikä sen käytännöllisempää kirjaa ole. Silti Shawn sanoi, että tämä on kaikkein käytännöllisintä, mitä hän on lukenut vuosiin. Siitä tiesin, että tämä aineisto, suunnittelijat kertomassa hankkeistaan omin sanoin, toimii erinomaisesti opetuksessa. Mutta en tiennyt miksi. Sitten löysin Martha Nussbaumin, joka kirjoittaa loistavia esseitä siitä, miten etiikkaa opitaan, miten opimme ystävydestä, menetyksistä, rehellisyydestä, ystävällisyydestä, anteliaisuudesta. Miten opimme eettisiä elämän elementtejä kirjallisuudesta.

LASSE PELTONEN: Puhutko Nussbaumin Poetic Justicesta tai jostain aikaisemmasta kirjasta?

JF: Aikaisemmasta kirjasta, *In Love's Knowledge*. Esseestä nimeltä *Finely Aware and Richly Responsible*. Se muutti elämäni, muutti kymmenen vuotta elämästäni... aivan upea! Nussbaumin kirjoitukset siitä, miten romaaneista voi oppia tarjosivat analogian sille, miten opiskelijani oppivat suunnittelijoiden tarinoista. Kun Shawn sanoi: ”tämä on käytännöllisin juttu kolmeen vuoteen”, se oli ymmärrettävää, koska Shawn halusi juuri liikennesuunnittelijaksi. Tarinan kompleksisuus ja yksityiskohtaisuus antoivat hänelle tunnun siitä, millaista suunnittelutyö voisi olla. Sitä hän ei ollut saanut suunnittelukirjallisuuden tapaustutkimuksista eikä abstraktimmasta suunnittelukirjallisuudesta, joka on aivan liian etäistä. Tässä oli väline nähdä suunnittelun sisälle. Aloitin 10 vuoden työn ja kaivoin esille näitä tarinoita. Näin päädyin tähän pisteeseen.

LP: Haastatteluilla on selvästi merkittävä rooli työssäsi.

JF: Yritän oppia suunnittelun ongelmista haastatteleamalla suunnittelijoita, mutta en kysy heiltä, mitä he ajattelevat näistä haasteista, vaan miten he käsittelevät niitä käytännössä.

Sääntönä haastatteluissa on, että en koskaan kysy, mitä ajattelet kaupunginjohtajan painostuksesta, kysymme aina, miten käsittelet kaupunginjohtajan taholta tulevaa painostusta. Silloin saa vastaukseksi kertomuksen käytännöistä ja käytännöllisistä päätöksistä, joita poliittisessa konfliktitilanteessa, epäluottamuksen, epäilyn ja suuttumuksen ilmapiirissä tehdään.

Minulla on hieno työ, koska voin sanoa, että: ”sinä työskentelet siis suunnittelijana, eikä kukaan luota sinuun”. Ja he sanovat, että näin on. En kysy heiltä, mitä he ajattelevat siitä, kysyn heiltä miten he suhtautuvat tilanteeseen, jossa heihin ei luoteta: ”Miten yrität toimia? Jos tilanne on hyvin poliittinen, niin miten käsittelet sitä?” Yritän löytää ihmisiä, joilla on mainetta kokeneina, syvällisinä ja reflektioivina, ja yritän saada heitä kertomaan tarinoita. Haluan vain tietää, miltä maailma näyttää suunnittelijan näkökulmasta ja mikä kokemus heillä siitä on. Parasta on, kun he kertovat minulle aikoneensa toimia tietyllä tavalla ja sitten sokaistuneensa ja suistuneensa kokonaan raiteilta jostain yllättävästä syystä, minkä vuoksi olikin toimittava toisin.

Se on hienoa, koska siihen asti opiskelija nyökyttelee ja myötäilee ”aivan niin, ajattelimmekin että teette juuri noin” – ja sitten boom! – kuin tyhjästä opiskelijalle tulee vastaan sama asia kuin suunnittelijoillekin, jotka sitten selittävät, mitä he oppivat tapauksesta. Kun saan suunnittelijat puhumaan hankkeen sisältä siitä, mitä he odottivat ja miten he yllättyivät ja mitä he oppivat ja miten heidän oli ajateltava asiaa uudella tavalla ja mikä heidän alkuperäisessä suuntautumisessaan oli vialla, silloin opiskelijat oppivat todella paljon.

SUUNNITTELIJAT VOIVAT OPPIA SOVITTELIJOILTA

JF: Tällä hetkellä työskentelen ristiriitojen sovittelijoiden parissa. Sovittelijat kävelevät huoneisiin täynnä ihmisiä, jotka ovat vihaisia toisilleen ja joilla on keskenään ristiriitaisia intressejä ja joiden mielestä mikään ei ole mahdollista. Ja sovittelijat on koulutettu jäsentämään keskustelua tavalla, jossa ei vain tuijoteta menneisyyteen syyttelemällä, vaan suuntaudutaan tulevaisuuteen tekemällä ehdotuksia. Luulen, että yhdyskuntasuunnittelijat, joiden on ratkaistava osallistumistilanteet jotenkin, voivat oppia paljon sovittelijoiden tarinoista, eikä vain käytännön kokemuksista, vaan heidän taidoistaan ja arvioistaan.

Yritän oppia suunnittelun ongelmista haastatteleamalla suunnittelijoita, mutta en kysy heiltä, mitä he ajattelevat näistä haasteista, vaan miten he käsittelevät niitä käytännössä.

Kun sovittelija tietää, että ihmiset tulevat olemaan hyvin vihaisia, hän tietää, että prosessia on hidastettava. On autettava ryhmää kertomaan kertomuksia ja kuuntelemaan, ennen kuin ryhdytään puhumaan ratkaisuisista. Sovittelija tietää, mitä suunnittelijoiden on kuultava, sillä suunnittelijat tulevat huoneeseen ja sanovat, että puhutaanpa ratkaisuisista. Sovittelija sanoo, ettei niin voi tehdä, on odotettava. Joten konfliktitilanteissa työskentelevien sovittelijoiden kokemukset voivat olla monin tavoin opettavaisia suunnittelijoille, jotka työskentelevät osallistumisen kanssa.

Haluaisin kirjoittaa jotain siitä, että suunnittelun perusta ei ole ainutlaatuisessa tiedossa, jota millään muulla alalla ei ole, vaan siinä, että erityisesti suunnittelijat käsittelevät toisistaan riippuvaisten osapuolien suhteita. Kukaan muu yhteiskunnassa ei ole todella kiinnostunut siitä, kuinka monet sektorit ja alueet ja niin edelleen, ovat kaikki keskinäisesti riippuvaisia toisistaan. Ne eivät voi toimia itsenäisesti, toisistaan riippumatta. Ja jos ei voi toimia yksin, on keskinäisessä riippuvuussuhteessa. Jos on

*Jos ei voi toimia yksin,
on keskinäisessä
riippuvuussuhteessa. Jos
on riippuvuussuhteessa,
on neuvoteltava. Ja jos on
neuvoteltava, on ensimmäiseksi
tajuttava, että neuvottelemista
täytyy opetella.*

riippuvuussuhteessa, on neuvoteltava. Ja jos on neuvoteltava, on ensimmäiseksi tajuttava, että neuvottelemista täytyy opetella.

Neuvottelun osapuolet eivät tiedä kaikkia tarvittavia asioita. Siksi suunnittelijoilla on mahdollisuus auttaa osapuolia oppimaan niin, että he voivat neuvotella ja välttää "lose-lose" ansat, joissa kaikki häviävät: minä petkutan sinua sen suhteen, mistä olen todella kiinnostunut, koska olen oikeastaan huolestunut siitä, että minua käytetään hyväksi ja sinä petkutat minua, koska olet huolestunut siitä, että käytän sinua hyväksi. Joten sovimme, että emme toimi näin, koska se on huono vaihtoehto meille molemmille.

M: Mutta suunnittelijoita ei mielletä neuvottelijoiksi, vaan yleisen edun varti-joiksi...

JF: Luulen, että on olemassa suunnittelun perustaa koskeva argumentti, joka ei ole se, että suunnittelu olisi yleistä etua koskevaa tai kokonaisvaltaista tietoa. Vanha suunnittelua koskeva väite oli, että juuri suunnittelijat tarkastelivat asioita kokonaisvaltaisesti on nykyään jokseenkin kiistetty, koska ei ole enää mitään yhteistä yleistä etua. Poliitiikan tutkijat tuhosivat tuon ajatuksen jo 30-40 vuotta sitten. On olemassa pluralismia. Kuinka voisi olla vain yksi optimaalinen tapa jakaa tuloja ja resursseja? Yksikään suunnittelija Yhdysvalloissa ei ole koskaan onnistunut esittämään tällaista väitettä joutumatta siitä intellektuaalisesti vastuuseen. Hemmetti, jos julkaisette tämän olen todella liemessä! (nauraa).

SUUNNITTELU ON MIELIKUVITUKSEN KEHITTÄMISTÄ

M: Olet puhunut suunnittelusta toivon järjestämisenä, mitä tarkoitat tällä?

JF: Koska tulin insinöörieteistä, kummastelin, onko suunnittelu muuta kuin ongelmanratkaisua. Berkeleyssä työskenteli heppu nimeltä Stephen Blum, jonka kursseilla oli motto, jossa sanottiin, että suunnittelu on toivon järjestämistä. Se vaikutti minusta kaikkein perustavanlaatuisimmalta ja elävimmältä tavalta ymmärtää suunnittelua, sillä se tarkoittaa, että suunnittelu ei ole vain ongelmanratkaisua, vaan että se on myös yhteiskunnan jäsenten mielikuvituksen kehittämistä siitä, mikä on mahdollista: Miltä kaupunkimme voisivat näyttää? Millainen ympäristömme voisi olla? Mitä voisimme tehdä, jotta emme aina tarkastelisi vain menneisyyttä, vaan voisimme kuvitella tulevaisuutta uudella tavalla. Minusta näyttää, että suunnittelu oikein ymmärrettynä ei ole vain teknisiä suoritteita, vaan teknisen osaamisen käyttämistä laajentamaan käsitystämme siitä, keitä voimme olla, miten voimme elää, mikä voisi olla paremmin jne. Mutta se johdattaa meidät välittömästi kysymyksiin siitä, miten ja kenelle suunnittelijat välittävät tietoa, millaisella kielellä sitä esitetään, ja onko se ymmärrettävää muille ihmisille.

Joten siitä huomiosta, että suunnittelu on toivon järjestämistä, voi välittömästi edetä siihen, että suunnittelu on yhteisön mielikuvituksen kehittämistä eikä pelkästään sitä, vaan myös huomion suuntaamista siihen, mitkä ovat keskeisiä asioita, mitkä eivät ja niin edelleen. Ja tämä on välittömästi poliittista, koska kyse on keskustelun asialistan rajaamisesta. Mielestäni ajatus toivon järjestämisestä on siis paitsi hyvin koskettava, myös poliittisesti moniulotteinen, koska kyse on huomion suuntaamisesta ja vallasta.

LP: Mainitsit matkalla tänne kommunikatiivisen suunnittelun eri suuntauksia ja sen, että jotkut niistä ovat poliittisempia kuin toiset. Mihin viittasit?

JF: Luulen, että kommunikatiivinen suunnittelu on usein ymmärretty tavoitteena saada ihmiset yhteen vain keskustelemaan.

M: Niin se kai Suomessakin lähinnä ymmärretään.

JF: Toisinaan on tietysti hyvä saada ihmiset kokoontumaan ja puhumaan, mutta suunnittelussa olemme yleensä kiinnostuneita paitsi siitä, että ihmiset ymmärtävät toisiaan paremmin, myös siitä, että he kykenevät myös tekemään päätöksiä asuinalueesta, kadusta, moottoritiestä, maankäytöstä ja niin edelleen.

Minusta on hyvin kapea-alaista ja rajoittavaa ajatella, että kommunikatiivinen suunnittelu on vain sitä, että ihmiset meluavat hetken toisilleen ja menevät sitten kotiin

eivätkä päättää mitään. Hyvä esimerkki tästä ovat julkiset kuulemistilaisuudet, joihin ihmiset tulevat. He ovat vihaisia jostakin asiasta, suunnitteluviranomaiset kuuntelevat ja jokainen jonottaa saadakseen omat kolme minuuttiaan, kuten Larry Susskind sanoo. He päättävät etukäteen, mitä aikovat sanoa, julistavat asiansa ja asettuvat sitten puolustamaan sitä. Kenelläkään ei ole mahdollisuutta puhua toisten kanssa eikä vastata toisilleen, eikä mitään yhteistä toimenpide-ehdotusta voi syntyä. Kaikki tulevat ja laukaisevat ammuksensa ja lähtevät kotiinsa vihaisina. Kutsun tätä kokousjärjestelyksi helvetistä. (nauraa). Jos varta vasten haluaisi saada ihmiset vihaisiksi, saada heidät liioittelemaan, saada heidät pahastumaan ja loukkaamaan ja inhoamaan toisiaan, niin kannattaisi suunnitella yleisötilaisuus juuri tällaiseksi. Tämä on kokousjärjestely, johon kannattaa turvautua. Minusta tällaisella on hyvin vähän tekemistä osallistumisen ja kommunikaation kanssa.

Jos joku luulee, että kommunikatiivinen suunnittelu on tilanne, jonne ihmiset tulevat vain huutamaan tai puhumaan toisilleen, hän on ymmärtänyt asian aivan väärin. Minusta kommunikatiivinen suunnittelu auttaa meitä ymmärtämään miten todellista valtaa suunnittelijat käyttävät tehdessään valintoja siitä, mitä he sanovat ja kenelle he sen sanovat ja keitä on kutsuttu mukaan ja keitä ei ole kutsuttu. Se auttaa myös ymmärtämään eron keskustelun tai väittelyn juontamisen ja ristiriitojen sovittelun välillä, jossa ei vain esitetä argumentteja ja lähdetä kotiin. Neuvottelevassa sovittelussa yritetään luoda vaihtoehtoja, joista ihmiset voivat olla samaa mieltä ja toimia.

Haluan painottaa kiistan sovittelun ja väittelyn juontamisen eroa. Sillä kun kiistaa sovitteluaan, yritetään saada aikaan toimintaa, luodaan vaihtoehtoja, suunnitellaan. Mukaan yritetään saada ne ihmiset, joita suunnittelu koskee ja jotka ovat sitoutuneet suunnitelmaan. Näiden ihmisten joukossa on oltava myös ministeriöiden ja viranomaisten edustajia, ei vain paikallisen asuinalueen väkeä. Tällaisen menettelyn hienous on siinä, että sovittelijan kättilöimä sopimus jatkotoimista tekee viranomaisten sitoutumisen helpoksi, koska he huomaavat, että heidän huolenaiheisiinsa on vastattu samalla, kun muut hankkeeseen sitoutuneet henkilöt voivat olla vakuuttuneita siitä, että tämä Matti Meikäläinen tässä ei aio haastaa heitä myöhemmin oikeuteen, koska Matti itse osallistui sopimuksen tekemiseen.

Tämä on hyvin, hyvin paljon käytännöllisempää ja toiminnallisempaa kuin pelkkä vastakkaisten väitteiden keskusteluttaminen. Mutta totuuden nimissä on myönnettävä, että kommunikatiivinen suunnittelu syntyi Habermasin argumenttia korostavasta traditiosta. Joten jos Habermas vaivaa meitä, voimme vaikka todeta, että hän puhuu ainoastaan argumenteista, eikä Habermasin ajattelussa ehkä ole riittävästi käsitelty sitoutumista. Minua tämä ei hämmennä. Minä en todellakaan ole Habermas, joten voimme hyökätä Habermasia vastaan tässä asiassa, mutta luulen, että kommunikatiivisessa suunnittelussa voimme puhua ristiriitojen sovittelusta, sopimusten synnyttämisestä ja se on käytännöllistä. Suhtaudun siis kielteisesti siihen, kun ihmiset sanovat,

että kommunikatiivinen suunnittelu on vain ihmisten keräämistä yhteen ja että se on ihan tyhjänpäiväistä ja että sitten he menevät kotiin eikä mitään tapahdu. Minusta tuo on aivan väärä arvio.

RISTIRIITOJEN SOVITTELU ON EROJEN HYÖDYNTÄMISTÄ

JF: Luennoidessani Otaniemessä tajusin, että keskusteluttamisen ja sovittelemisen ero on jotain, jonka kaikki pystyvät ymmärtämään. Ristiriitojen sovittelu on ihmisten erilaisuuden kääntämistä eduksi niin, että he voivat auttaa toisiaan, koska heitä kiinnostavat hiukan erilaiset asiat. Tätä teemme kaiken aikaa, vaikka syödessämme yhdessä. Joku sanoo, että pitää tummasta lihasta, joku pitää valkoisesta lihasta, joten sen sijaan, että kaikille annettaisiin samaa, annetaan sille joka pitää tummasta tummaa ja sille joka pitää valkoisesta valkoista tai kasvissyöjälle ei anneta lihaa, vaan enemmän pastaa. Me teemme tätä kaiken aikaa ajattelematta sitä sen kummemmin. Käytämme hyväksi ihmisten erilaisuutta.

Samoin tekee sovittelija missä tahansa konfliktissa yrittäessään ymmärtää, miten eri osapuolet tuovat esiin eri näkökulmia niin, että osapuoli A voi auttaa osapuoli B:tä saavuttamaan tavoitteensa ja B voi auttaa A:ta An tavoitteiden saavuttamisessa, koska he ovat erilaisia.

Tämä on Susskindin argumentti avaimista molemminpuolisiin voittoihin. Hyvän neuvottelun avain on ymmärtää, miten toinen ihminen on kiinnostunut jostakin eri tavoin kuin sinä. Sillä tavalla voitte auttaa toisianne, voitte käydä vaihtokauppaa. Tämä on olennaista. Sovittelun juju on siinä, että joku ajattelee paitsi yhteistä, kaikille tärkeää aluetta, myös sitä, millä tavalla osapuolet ovat erilaisia.

On vielä sanottava, että kaikkea ei voi sovittaa. Jos yksi osapuoli on niin vahva, että voi saavuttaa yksinkin sen mitä haluaa, ei yksikään sovittelija pysty tekemään asialle mitään. Sovittelu on mahdollista vain, kun osapuolet ovat riippuvaisia toisistaan, kun he ovat haavoittuvaisia suhteessa toisiinsa ja kun heidän työskenneltävä yhdessä saavuttaakseen jotain. Vaikka satamaviranomaiset omistaisivat kaiken maan, he ovat silti riippuvaisia poliittisesta tuesta ja budjetista ja siitä, miltä he näyttävät julkisuudessa. Kysymyksessä on keskinäinen riippuvuusuhde. Kun on riippuvuutta, on neuvotteluja. Kun on neuvotteluja, sovittelija voi auttaa. Auttaa siksi, että ihmiset ovat erilaisia. Jos kaikki ovat samanlaisia, sovittelu ei ole hyvä ajatus.

Suhtaudun siis kielteisesti siihen, kun ihmiset sanovat, että kommunikatiivinen suunnittelu on vain ihmisten keräämistä yhteen ja että se on ihan tyhjänpäiväistä ja että sitten he menevät kotiin eikä mitään tapahdu. Minusta tuo on aivan väärä arvio.

LP: Kun puhutaan sopimuksen tekemisestä, se tarkoittaa jonkinasteista vallan delegoimista. Traditionaalisesti myös suomalaisessa suunnittelussa jako menee niin, että poliitikko päättää ja suunnittelija suunnittelee. Ja joku voi osallistua, mutta osallistumisella ei ole mitään tekemistä päätöksenteon kanssa...

JF: Julkisen kiistan sovittelija tietää, että jos ympäristöministeriö vastaa sopimuksen toimeenpanosta, täytyy ministeriön edustajan oikeasti osallistua ehdotuksen käsitteilyyn ja antaa selvää tietoa siitä, mitä ministeriö voi hyväksyä ja mitä ei. Sopimukseen on sisällytettävä oikeusviranomaisten, poliittisten ja hallinnollisten viranomaisten edustajien näkökulmat. Sopimusta laadittaessa on hyödynnettävä parasta mahdollista informaatiota, niin teknistä, poliittista kuin juridistakin. On sovittelijan vastuulla, että keskustelussa ollaan hyvin informoituja. Muuten sopimuksen tekeminen on auton ajamista sokkona.

MI: Eräissä artikkelissasi puhuit epäluottamuksesta relativismia kohtaan ja sanoit myös, että eräs jatkettavista lauseista on, miten suhtautua ihmisten erilaisiin arvoihin... Se on tärkeä kysymys.

JF: Se on kiinnostava kysymys. Miten osallistuminen voi toimia, kun ihmisillä syvästi erilaisia arvoja? Sovittelijat tietävät, että ihmisillä voi olla syviä erimielisyyksiä siitä, mitä Raamatussa tai Koraanissa sanotaan, mutta he voivat silti sopia siitä, miten puut istutetaan kadun varrelle. Suunnittelukysymyksissä täytyy olla huolellinen ja täsmällinen niiden asioiden osalta, joista todella keskustellaan eikä ryhtyä käsittelemään abstrakteja arvoerimielisyyksiä, jotka ovat ehkä hyvinkin yleisiä, mutta joilla on hyvin vähän tekemistä kaupunkisuunnittelun käytännön kysymysten kanssa, tai sen kanssa kuinka nopeasti autot kulkevat riippuen siitä onko tiellä nopeuseste vai ei... tai koululaisten turvallisuudesta.

Ihmisillä voi olla suuriakin erimielisyyksien alueita ja intuitiivisesti voidaan ajatella, että jokainen meistä on sitoutunut moniin erilaisiin arvoihin. Olemme sitoutuneita perheeseen, vapauteen, olemme sitoutuneita erilaisiin asioihin. Emmekä kuitenkaan kuljeskele ympäriinsä täysin neuroottisina, erilaisten arvojemme rikki repiminä, sillä ne saattavat pysyä hyvin abstraktilla tasolla. Konkreettisissa tapauksissa – meidän elämme konkreettisesti – meidän ei tarvitse sovittaa valtavia arvoeroja.

LP: Tuo on enemmän pragmaattinen näkemys.

JF: Kyllä, se on pragmaattista luentaa. Ei tarvitse olla samaa mieltä Raamatun tulkinasta voidakseen sopia pysähtymismerkin paikasta tai nopeusesteen asettamisesta koulun lähelle. Niin se on. Suunnittelukiistan sovittelija siis sanoo, että tuon nämä

ihmiset yhteen, vaikka heillä onkin syvällisiä arvoeroja, sillä asiat, joista puhumme ovat erityisiä. Tämä argumentti on esitetty artikkelissani, joka löytyy *Consensus Building Handbookista*. Argumenttia kutsutaan artikkelissani nimellä ”väärin kohdistetun abstraktion ansa” – joka koskee yksinkertaisesti stereotyyppejä. Minä kutsun sinua fundamentalistiksi, sinä kutsut minua fundamentalistiksi ja niin olemmekin jo ihan jumissa, seisovassa vedessä ja umpikujassa. Riippumatta siitä, pidätkö sinua fundamentalistina vai en, sovittelijan tehtävänä on saada sinut ja minut puhumaan pysähtymiskyltistä, olkaa hyvä, eikä puhumaan uskonnosta.

ARVOT JA ARVOSTELUKYKY SUUNNITTELUSSA

LP: Olit puhumassa asioiden arvon oppimisesta. Kysymys erosta arvon versus arvojen oppimisen välillä on myös kiinnostava.

JF: Nussbaum sanoo, että opimme arvosta. Yritin kuunnella tarkoin katsellessani suunnittelijoita työssään. Olin suunnittelijoiden kokouksessa, joissa he puhuivat projektista Ithacassa ja päätin, että piirrän viivan paperin keskelle ja erottelen toiselle puolelle arvot, joista he keskustelevat ja toiselle puolelle faktat, joista he keskustelevat. Ja faktoja tuli kokonainen sivu, mutta arvojen puolelle ei mitään. Tuumin, että tämä ei toimi, he eivät opi arvoja tai eivät keskustelevat arvoista sellaisella tavalla. Sitten ymmärsin eräänlaisena Ahaa –elämyksenä, mistä suunnittelijat puhuivat ja mitä he pohtivat kokouksissaan ja tarinoissaan siitä, mitä eilen tapahtui ja mitä tapahtui siinä tai tuossa kokouksessa... Suunnittelijat tarkastelivat faktoja, joilla oli väliä. He tutkivat sitä, millä on arvoa, mikä on tärkeää, mitä on suojeltava tai edistettävä tai puolustettava tai etsittävä. Maapohja, tontin saavutettavuus, asuinalueen laatu. Kysymys ei ollut ihmisten arvoista, vaan siitä, mikä oli arvokasta täällä, mitkä olivat merkitseviä faktoja. Mistä asioista on pidettävä huolta. Näin ilmaisisin sen arkikielellä. Tarina edellisen illan kokouksesta saattoi päättyä vaikkapa niin, että ”meillä oli kokous ja se jatkui liian kauan koska se- ja-se ei milloinkaan lopettanut, hän vain puhui koko illan. Ja se toinen yritti keskeyttää jatkuvasti.” Tästä tarinasta voi oppia arvosta sen, ettei näitä kahta ihmistä kannata kutsua toiste lautakunnan jäseniksi. Mutta se ei ole keskustelua arvoista, vaan siitä, mitä opimme tarinan avulla arvosta, siitä millä on merkitystä. Koska tarina kertoi keskeyttämisestä ja ajoituksesta, se käsitteli itse asiassa sitä, millainen on hyvä edustaja lautakunnassa. Tuossa tarinassa oli siis kysymys siitä, miten merkittävää on hyvän edustajan löytäminen, ja millainen henkilö olisi nimitettävä seuraavalla kerralla. Tällä kerralla epäonnistuimme.

LP: Kysymys on siis myös arvostelukyvystä....

JF: Se on oivaltamista kuten: ahaa, nyt huomaan että kysymys ei ole vain siitä, että hän ei ollut nukkunut tarpeeksi viime kokouksessa. Nyt huomaan, että hän ei ole henkilö, jonka voisi luottaa olevan hyvä edustaja. Hän vain keskeyttää jatkuvasti eikä kuuntele ketään. Näin opin siitä, mitä edellisellä kerralla tapahtui. Opin tästä henkilöstä, mutta samalla arvioin siitä, millainen hyvä edustaja on ja vaikutan siihen, pitäisikö ensi kerralla kaupunginjohtajalle ehdottaa, ettei tätä henkilöä nimitetä lautakuntaan.

M: Vaaditko, että suunnitteluteorian on opetettava tai puhuttava meille arvoista?

JF: Minusta suunnitteluteorian on autettava meitä tekemään normatiivisia arvioita. Suunnitteluteorian on autettava ymmärtämään, että voimme tehdä arvioita perustellulla tavalla aivan kuten esitämme perusteltuja tieteellisiä argumentteja. Ei ole perusteltu normatiivinen argumentti sanoa: tuo on hyvä, koska pidän siitä. Se ei ole lausunto siitä, mikä on hyvää. Se on lausunto siitä, mistä minä pidän. Tämä on merkittävää omia tunteitani koskevissa lausunnoissa, kuten ”minä pidän autoista” tai ”en pidä autoista”. Se on lausunto minusta. Jos haluan puolustaa autoja tai kieltää ne, minun on argumentoitava miten tämä toimii, sen merkityksestä yhteiskunnassa, sen implikaatioista, ihmisistä ja ihmisten oikeuksista. Minun nähdäkseni suunnitteluteorian kannalta on valtavan noloa, ettei se tarjoa opiskelijoille ja ammattilaisille riittäviä työkaluja perusteltujen eettisten argumenttien esittämiseen.

Minusta suunnitteluteorian on autettava meitä tekemään normatiivisia arvioita.

Tämä on koko alan kannalta myös eettisesti tavattoman kiusallista, sillä lähetämme opiskelijoita yliopistostamme tekemään arvioita koko ajan, mutta emme ole valmistaneet heitä siihen millään älyllisellä tavalla. Tästä syystä suunnittelijat sanovat: niin, tämä tuntuu oikealta tavalta toimia, mutta ehkä se on vain minun arvioni. Vain minun arvioni! Oikein ymmärrettynä etiikassa on kyse vain ja ainoastaan toiminnan arvioinnista, käyttäytymisen arvioinnista. Ajatus siitä, että etiikalla ei ole mitään tekemistä toiminnan eikä arvioinnin kanssa on täysin nurinkurinen. Jos etiikka ylipäätään käsittelee jotain tästä maailmasta, niin se käsittelee perusteltuja argumentteja huonosta ja hyvästä ja oikeasta ja väärästä. Etiikan ja perusteltujen normatiivisten argumenttien tulisikin olla olennainen osa jokaisen suunnittelijan opintoja. Mutta yliopistossa meille opetetaan pääsääntöisesti joko muotoilua tai yhteiskuntatieteitä. Se on vakava ongelma, todella vakava ammatillinen ongelma. Meidän pitäisi harjoittaa ammattiamme, mutta edes omasta mielestämme sille ei löydy järkeviä perusteita. Ihan hullua.

HYVÄN NATSIN ONGELMA

JF: Kiinnostukseni kohteena on myös ollut eettinen ongelma, jota voi kutsua hyvän natsin ongelmaksi. Sellaisen henkilön eettinen ongelma, joka sanoo vain tekevänsä työtään.

LP: Niin kuin Eichmann...

JF: Kyllä, mutta en aluksi työskennellyt suoraan etiikan parissa, koska se oli vielä liian kaukana suunnittelun käytännöllisestä sisällöstä. Mutta teoreettisesti osa motivaatiotani oli ymmärtää, mitä valintoja suunnittelija tekee päivittäin. Minkälaisia mahdollisuuksia on muokata prosessia ja onko tarkoituksenmukaista sanoa, että joku vain noudattaa sääntöjä – vai onko tulkinnalle tilaa. No, en koskaan saanut kehitettyä selkeää eettistä argumenttia tämän ongelman ratkaisemiseksi – on olemassa kokonainen etiikan suuntaus, joka käsittelee tätä – eikä se oikeastaan ollut sitä, mitä yritin tehdä. Tarkoitin, että minulle etiikka oli lähinnä tausta kiinnostukselleni yrittää ymmärtää yksilön toimintamahdollisuuksien mikropolitiikkaa organisaatiossa. Se on aina kiehtonut minua.

M: Väität siis kuitenkin, että hyvä ja paha tai oikea ja väärä ovat edelleen olemassa?

JF: Kyllä, tottakai! Tarkoitin... kuka nyt voisi pitää maailman väestön enemmistön tuhoamista yhtä hyvänä kuin koko maapallon väestön ruokkimista?

M: On myös esitetty, että ei ole mitään eroja, kaikilla on syynsä. Ja käytännön suunnittelijoilla on paljon tällaisia relativistisia ongelmia. On eri argumentteja ja jos tahansa argumentti on yhtä hyvä kuin joku toinenkin...

JF: Minusta tämä on postmodernismin suuri intellektuaalinen ongelma. Etiikka ja normatiivinen argumentti on ymmärretty täysin väärin. Minusta tällainen relativismi sekoittaa keskenään a) kunnioituksen henkilöä kohtaan ja b) myöntymisen siihen, mitä henkilö sanoo. Ja jos ajattelen, että kenen tahansa argumentti on yhtä hyvä kuin jonkun muun, sekoitan nämä kaksi asiaa keskenään. Ja koska ajattelen, että jokaista on kunnioitettava, ajattelen automaattisesti, että kaikki argumentit ovat yhtä hyviä. Sehän on ihan hullua.

Kun sinä tiedät kaupunkitilasta paljon enemmän kuin minä ja minä sanoisin siitä jotain typerää ja epäkorrektia, tietäisit, että voisin opiskella asiaa vähän ja ymmärtäisin, mistä on kysymys. Voisit silti kunnioittaa minua henkilönä, vaikka sanoisitkin, että Forester on nyt ihan väärässä. Se ei ole monimutkaista. Postmodernistin, relativistin

on tehtävä teoriassaan tilaa virheen mahdollisuudelle. On mahdollista kunnioittaa henkilöä, joka sanoo jotain, väärää tai oikeaa.

Ei ole juurikaan järkeä siinä, että olettaisi jokaisen aina olevan oikeassa. Se ei vastaa kokemustamme; toisinaan ihmiset sanovat asioita, jotka eivät ole oikein. Okei, meidän on kunnioitettava heidän oikeuttaan sanoa jotakin, mutta meidän on pidettävä avoimena sekin mahdollisuus, että se, mitä he sanovat ei toimi. Ratkaisu ei ehkä olisi hyvä koko asuinalueelle pidemmällä aikavälillä, jos kukaan ei pääsisi töihin tai kotiin tai kauppaan. Se näyttää hienolta, mutta kukaan ei voisi ostaa ruokaa lapsilleen. On joitain teknisiä asioita, joita ihmisten on tiedettävä, arkkitehtonisia tai taloudellisia. Oletus, että kaikki tietävät kaiken ja että jokainen argumentti on laadullisesti yhtä hyvä, on hullu. Miten se olisi muka mahdollista?

MAALLIKKOTIETO JA ASIAANTUNTIJATIETO

LP: Tällä hetkellä ollaan innostuneita asioista kuten hiljainen tieto tai maallikkotieto, ja tällaisia käsitteitä nousee esiin. Viittaat tässä myös asiantuntija-maallikkojojohteluun, joka on hyvin ongelmallinen asia osallistuvassa suunnittelussa.

JF: Toivoisin että ymmärtäisimme, että asiantuntemusta voidaan käyttää väärin, ja toivoisin että kaikki tietäisivät, että myös maallikkoymmärrystä voidaan käyttää väärin. Jos joku sanoo maallikkotietämyksellä, että ”pidämme kaikki naiset keittiössä, koska se on heille hyödyksi ja niin on aina ollut”, en välttämättä automaattisesti ajattele, että maallikkoymmärrystä pitäisi kunnioittaa. Haluaisin ensinnäkin tietää, mitä naiset ajattelevat ja onko maallikkotieto todellisuudessa sisäisen ylivalan ja alistamisen tuote vai ei. Oletan, että maallikkotieto voi aiheuttaa ongelmia ja samoin asiantuntijatieto voi olla ongelmallista ja meidän on oltava tarkkaavaisia. Mutta maallikkotieto on selvästi erittäin, erittäin tärkeää silloin, kun asiantuntijoiden näkemykset ovat hyvin kapea-alaisia, joten paikallinen tieto on tavattoman tärkeää. Mutta paikallinen tieto voi olla myös vallankäytön historiallinen tuote. Maailmassa on monenlaisia vapautusliikkeitä, jotka haastavat sen, mitä eliitit kutsuvat paikallisiksi käytännöikseen.

MI: Olet myös todennut eräässä artikkelissasi, että suunnitteluteoriassa on paljon kieltämistä. Se liittyy tavallaan relativismiin. Jos ymmärsin oikein, puhuit toivosta ja siitä, että sitä ei ole suunnittelussa siinä määrin, kuin voisi olla. Että on olemassa myös huonoa suunnittelua ja että se on kyynistä ja mahdollisuuksia sulkevaa.

JF: Ongelma on siinä, että suunnittelijoita ei ole koulutettu kohtaamaan arvostelua ja vihaa, sillä suunnittelijat ovat saaneet teknisen koulutuksen eikä heillä ole juurikaan ihmissuhdetaitoja. Usein suunnittelijat yrittävät määritellä säännöt alussa: tässä kokouksessa meidän on puhuttava hyvin rauhallisesti, ei-emotionaalisesti, rationaalisella

tavalla. Ja jos kuitenkin käsitellään maansa menettäneiden tai muuttamaan pakotettujen ihmisten ongelmia ja heitä on kohdeltu epäoikeudenmukaisesti, niin joku alkaa hakata pöytää ja sanoo, että ”kaupunki todellakin kusetti meitä viime vuonna.” Suunnittelija sanoo toisinaan, että tuo meidän on jätettävä tämän keskustelun ulkopuolelle, olemme kokoontuneet tällä kertaa keskustelemaan muista asioista. Tämä on sellaista ihmisten historian kieltämistä, joka on haitallista.

LP: Viittasit tunteiden käsittelyyn aikaisemmin sanomalla, että kyse on siitä, että kipua ei jätettäisi ovensuuhun, kun tullaan sisään

JF: Niin, olla jättämättä kipujaan ovensuuhun. Se on yhden luvun alaotsikko kirjassani *The Deliberative Practitioner*. Suunnittelijat eivät pääse mihinkään yrittämällä rakentaa keskustelua, joka on niin antiseptinen ja hygieeninen, että kaikki mennyt kipu ja menetykset ja syyt epäluottamukseen ja vihaan jätetään oven ulkopuolelle. Silloin demokration sotkuisuudesta tehdään niin siistiä ja rationaalista, ettei juuri mitään jää jäljelle. Tämä synnyttää enemmän kaunaa suunnittelijoita kohtaan sen sijaan, että se auttaisi rakentamaan suunnittelijoille tärkeitä suhteita. Minusta tässä on koko tunteiden kirjon kieltämistä. Ihmisten menneisyyttä on toisinaan työstettävä ja kunnioitettava suunnittelupalaverieissa. Näitä asioita suunnittelijat oppivat ja samasta syystä Yhdysvalloissa monilla neuvottelun ja ristiriitojen sovittelun kurseilla opetetaan juuri tällaisia asioita. Esimerkiksi sen tosiasian tunnustaminen, että joku on vihainen ja korottaa ääntään, ei vielä tarkoita, että kaikkien olisi lähdettävä kotiin. Voidaan sanoa, että sovitaanpa joistakin pelisäännöistä ja rajoituksista – ja tämä on täysin mahdollista. Taitavat suunnittelijat tekevät niin koko ajan. Ei se ole mitään avaruustiedettä.

Suunnittelijat eivät pääse mihinkään yrittämällä rakentaa keskustelua, joka on niin antiseptinen ja hygieeninen, että kaikki mennyt kipu ja menetykset ja syyt epäluottamukseen ja vihaan jätetään oven ulkopuolelle.

RAJOITTAVA JA MAHDOLLISTAVA VALTA

LP: Puhutaanpa organisaatioista. Kun puhut mikropolitikasta niin se on myös taso, missä näet politiikan eri mittakaavojen vaikutukset, missä voit nähdä vuorovaikutuksen takana olevan organisaation – kuinka paljon olet ollut kiinnostunut organisaatioista?

JF: Tuo on oikein hyvä kysymys. Yritin *Planning in the Face of Power*issa käyttää näyttämölle asetetun toiminnan ideaa. Suunnittelijoiden toiminta tapahtuu aina jotenkin rakennetulla näyttämöllä. Halusin näyttämön käsitteen toimivan metaforana tavalle, jolla poliittinen rakenne ei vain rajoita ihmisten toimintaa, vaan myös mahdollistaa ja tarjoaa perustan sille, miten ihmiset käyttäytyvät ja työstävät asioita. Huomio siitä, että toiminta tapahtuu aina näyttämöllä, oli minulle tapa sanoa, että kyse on aina henkilökohtaisesta toiminnasta. Mutta se sijoittuu aina jotenkin rakentuneelle perustalle, joka on muutakin kuin paljasta maata.

Perustana on aina poliittinen rakenne, juridinen rakenne, luokkarakenne. Kenellä on kyky osallistua? Kenellä on mahdollisuus tulla kokoukseen? Kuka ei tule kokoukseen? Miten tietoa jaetaan yhteiskunnassa ja miten asiantuntijuus on jaettu? Miten sukupuoli vaikuttaa siihen, miten ihmiset kuuntelevat kokouksessa ja miten ihmiset keskeyttävät? Miehet ovat aina keskeyttämässä. Rakenne, joka perustuu luokkaan, sukupuoleen tai rotuun ja niin edelleen, tarjoaa taustan varsinaiselle toiminnalle kokouksessa. Olen varmasti syllistynyt enemmän toiminnan painottamiseen, mutta yritän tällä näyttämön käsitteellä viitata rakenteisiin, sillä tietenkään rakenteet eivät toimi yksinään, ne tuotetaan esityksinä ja pannaan käytäntöön.

Tästä syystä politiikka askarruttaa meitä, ajattelemme, että se on tapa muuttaa rakenteita. Jos rakenteet olisivat metafysisiä ja muuttumattomia, ei olisi olemassa politiikkaa. Koko pointti siinä, kun sanomme että tässä on politiikkaa, on, että tässä on rakenteita, mutta ihmiset voivat muuttaa niitä toimimalla joko kollektiivisesti tai sekä kollektiivisesti että yksilöllisesti.

MI: Olet tosiaan vienyt vallan käsitteen pidemmälle siitä, miten se ymmärrettiin 1960- ja -70-luvuilla, jolloin valta oli valtaa, valtaa, valtaa, ja se oli aina paha valtaa. Sinun näkemyksesi mukaan valta on myös positiivista, mahdollistavaa.

JF: Luulen, että tuohon Foucault vaikutti ainakin yhtä paljon tai vähän enemmän kuin muut. Mutta valtio-opinkin kirjoissa on aina ollut keskusteluja vallasta sekä mahdollisuutena tehdä jotakin että kykynä estää jotakin. Vasemmisto on enimmäkseen pitänyt valtaa rajoittavana ja asia, josta olen aina halunnut sanoa enemmän on, että hyvän valta-analyysin tulisi aina olla myös vallan rajojen analyysiä. Jos sanomme, että jollakulla on valtaa, se ei tarkoita, että he voivat tehdä mitä tahansa maailmassa, joten analyysissämme vallasta on kerrottava myös, missä he ovat haavoittuvia, missä on halkeamia, missä heitä voidaan vastustaa, missä heitä vastaan voidaan taistella.

On olemassa paljon kirjallisuutta, jossa valtaa käsitellään yksilötoiminnasta, aivan kuin sillä ei olisi rajoja. Se on hirveä ongelma. Minulla on tämä lainaus *Deliberative Practitionerin* alussa, joka kuuluu: ”meidän pitäisi harrastaa vähemmän vallan uudelleen keksimistä ja keskustella enemmän siitä, mitä tehdä vallalle, jonka näemme”.

Meidän pitäisi keskustella vallasta niin, että puhuttelemme sitä, eikä vain olettaa, ettei mikään ole mahdollista. Oletus siitä, ettei mikään ole mahdollista, merkitsee käsiemme kahlitsemista ja avaimen heittämistä pois. Poliitiikan koko kysymys kuuluu, mikä on mahdollista – miten on mahdollista vastustaa valtaa? Se on suunnittelun politiikan ydinkysymys.

LP: Myös kriittisen teorian traditiossa valta on kuitenkin nähty lähinnä alistavana.

JF: Mutta tässä suhteessa Habermas on erilainen. Tässä Habermas eroaa aikaisemmasta kriittisestä teoriasta. Hän oli kiinnostunut Hannah Arendtista ja vallan käsitteestä, jonka mukaan valta oli kykyä tuoda jotain uutta maailmaan. Olen yrittänyt argumentoida, että jos suunnittelu ymmärretään kommunikatiiviseksi käytännöksi, sen mahdollinen vaikutus on yrittää osoittaa, missä Habermas ja Foucault liittyvät toisiinsa. Foucault’han puhui diskursiivisesta vallasta ja diskurssin vallasta, ja Habermas puhui diskursiivisesta vallasta systemaattisesti vääristyneenä kommunikaationa – ja

molempiin perustaen voi ymmärtää vallan mahdollistavana ja molempiin perustaen voi ymmärtää vallan rajoittavana. Mutta foucaultlaisten ja habermasilaisten välillä on sellainen sota, että ihmiset keräävät pisteitä osoittamalla, kuinka toinen on väärässä. Kukaan ei näytä keräävän pisteitä osoittamalla, että nämä ovat kaksi hyvin rikasta diskursiivisen vallankäytön teoriaa. Tottakai ne eroavat toisistaan, ne kulkevat eri suuntiin, mutta on myös tärkeää tietää, missä kohdin näillä teorioilla on yhteistä kosketuspintaa, missä diskursseja lähestytään käytännöllisestä näkökulmasta. Mutta tämä on pikemminkin käytännöllinen kanta kuin teoreettinen argumentti siitä, ovatko ne periaatteessa rinnastettavissa vai eivät.

m1: Avaat aina mahdollisuuksien horisontin. Siksi pidän myös suunnittelun määritelmästäsi. Sillä jos suunnittelun ajatellaan olevan vain ongelmanratkaisua, se on paljon rajoittavampaa.

JF: Käytin *Planning in the Face of Power*issa erästä Paul Goodmanin sitaattia. Hän oli runoilija ja anarkisti, varhainen julkinen intellektuelli USAssa ja hänellä oli tämä upea lause, jossa hän sanoi, että kysymys ei kuulu ollako optimisti vai pessimisti, vaan

*Kysymys ei kuulu
ollako optimisti
vai pessimisti,
vaan kysymys
kuuluu mitä nyt?*

kysymys kuuluu mitä nyt? Mielestäni tämä osuu aivan naulan kantaan. Ja tätä suunnittelijoiden pitäisi miettiä: mitä nyt? Ei kaiken metafysisyyttä eikä sitä, miten mikään ei ole mahdollista ja miten maailma on menossa päin helvettiä. Aivan niin, maailman on menossa päin helvettiä ja kuka tietää miten pitkään me täällä... kun Bushin hallinnollakin menee niin lujaa, kuka tietää... Mutta mielestäni on kysymys siitä, kuinka toimia. Lähtien niistä mahdollisuuksista, joita meillä on, mitkä ne ovat, miten me ymmärrämme ne, mitä voimme tehdä?

HAASTATTELUSSA MAINITTU KIRJALLISUUS

- Fisher, Roger & Ury, William** (1983). *Getting to yes: Negotiating agreement without giving in*. Penguin Books, New York.
- Forester, John** (1989). *Planning in the face of power*. University of California Press, Berkeley.
- Forester, John** (1999a). *Dealing with deep value differences*. Teoksessa Susskind, Lawrence, McKernan, Sarah & Thomas-Larmer, Jennifer (toim.): *The consensus building handbook. A comprehensive guide to reaching agreement*, 463-493. Sage, Thousand Oaks.
- Forester, John** (1999b). *The Deliberative practitioner. Encouraging participatory planning processes*. The MIT Press, Cambridge (Massachusetts).
- Freire, Paulo** (2004). *Sorrettujen pedagogiikka (Alkuteos Pedagogia do oprimido 1968, engl. käännös Pedagogy of the oppressed 1970)*. Vastapaino, Tampere.
- Krumholz, Norman & Forester, John** (1990). *Making equity planning work: Leadership in the public sector*. Temple University Press, Philadelphia.
- Lukes, Steven S.** (1974). *Power: A radical view*. MacMillan Press, Lontoo.
- Nussbaum, Martha C.** (1992). *Love's knowledge: Essays on philosophy and literature*. Oxford University Press, New York.
- Nussbaum, Martha C.** (1995). *Poetic justice. The literary imagination and public life*. Beacon Press, Boston.
- Terkel, Studs** (1974). *Working: People talk about what they do all day and how they feel about what they do*. Knopf Publishing Group, New York.

LISÄTIETOJA:

Cornell University, Department of City and Regional Planning: <http://www.dcrp.cornell.edu/people/profile.mgi?fm=Forester>
John Foresterin kotisivu:
<http://www.people.cornell.edu/pages/jff1/>